قۇرئان كەرىم

ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى

تەرجىمە قىلغۇچى:
مۇھەممەد يۇسۇپ قارىھاجىم

بسم الله الرحمن الرحيم

القرآن الكريم

وترجمة معانيه إلى
اللغة الأويغورية

قام بترجمته:

محمد يوسف محمد تورسون

قۇرئان كەرىم

ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى

تەرجىمە قىلغۇچى:

مۇھەممەد يۇسۇپ مۇھەممەد تۇرسۇن

قۇرئان كەرىم ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى

القرآن الكريم وترجمة معانيه إلى اللغة الأويغورية

تەرجىمە قىلغۇچى: مۇھەممەد يۇسۇپ مۇھەممەد تۇرسۇن

قام بترجمته: محمد يوسف محمد تورسون

بىرىنچى نەشرى / الطبعة الأولى

2020 - يىلى سېنتەبىر / ٢٠٢٠ سبتمبر

ئىسلامىي ئەسەرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى

الناشر: دار النشر للمؤلفات الإسلامية

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە	003
فاتىھە سۈرىسى	3
بەقەرە سۈرىسى	5
ئال ئىمران سۈرىسى	53
نىسا سۈرىسى	80
مائىدە سۈرىسى	109
ئەنئام سۈرىسى	131
ئەئراف سۈرىسى	154
ئەنفال سۈرىسى	180
تەۋبە سۈرىسى	190
يۇنۇس سۈرىسى	211
ھۇد سۈرىسى	224
يۇسۇف سۈرىسى	238
رەئد سۈرىسى	252
ئىبراھىم سۈرىسى	258
ھىجر سۈرىسى	265
نەھل سۈرىسى	270
ئىسرا سۈرىسى	285
كەھف سۈرىسى	296
مەريەم سۈرىسى	308
تاھا سۈرىسى	315
ئەنبىيا سۈرىسى	325
ھەج سۈرىسى	335
مۇئمىنۇن سۈرىسى	345
نۇر سۈرىسى	353
فۇرقان سۈرىسى	362
شۇئەرا سۈرىسى	370
نەمل سۈرىسى	380
قەسەس سۈرىسى	388
ئەنكەبۇت سۈرىسى	399
رۇم سۈرىسى	407
لۇقمان سۈرىسى	414
سەجدە سۈرىسى	418
ئەھزاب سۈرىسى	421
سەبەئ سۈرىسى	431
فاتىر سۈرىسى	437
ياسىن سۈرىسى	443
سافقات سۈرىسى	449
ساد سۈرىسى	456
زۇمەر سۈرىسى	461
غافىر سۈرىسى	470
فۇسسىلەت سۈرىسى	480
شۇرا سۈرىسى	486
زۇخرۇف سۈرىسى	492
دۇخان سۈرىسى	499
جاسىيە سۈرىسى	502
ئەھقاف سۈرىسى	505
مۇھەممەد سۈرىسى	510
فەتھ سۈرىسى	514
ھۇجۇرات سۈرىسى	518
قاف سۈرىسى	521
زارىيات سۈرىسى	523
تۇر سۈرىسى	526
نەجم سۈرىسى	529
قەمەر سۈرىسى	531
رەھمان سۈرىسى	534

ۋاقىئە سۈرىسى 537
ھەدىد سۈرىسى 540
مۇجادەلە سۈرىسى 545
ھەشر سۈرىسى 548
مۇمتەھىنە سۈرىسى 552
سەف سۈرىسى 554
جۇمۇئە سۈرىسى 556
مۇنافىقۇن سۈرىسى 557
تەغابۇن سۈرىسى 559
تەلاق سۈرىسى 561
تەھرىم سۈرىسى 563
مۇلك سۈرىسى 565
قەلەم سۈرىسى 567
ھاققە سۈرىسى 569
مەئارىج سۈرىسى 571
نۇھ سۈرىسى 573
جىن سۈرىسى 575
مۇززەممىل سۈرىسى 577
مۇددەسسىر سۈرىسى 578
قىيامەت سۈرىسى 580
ئىنسان سۈرىسى 581
مۇرسەلات سۈرىسى 583
نەبەئ سۈرىسى 585
نازىئات سۈرىسى 586
ئەبەسە سۈرىسى 588
تەكۋىر سۈرىسى 589
ئىنفىتار سۈرىسى 590
مۇتەففىفىن سۈرىسى 590
ئىنشىقاق سۈرىسى 592
بۇرۇج سۈرىسى 593
تارىق سۈرىسى 594
ئەئلا سۈرىسى 594
غاشىيە سۈرىسى 595
فەجر سۈرىسى 596
بەلەد سۈرىسى 597
شەمس سۈرىسى 598
لەيل سۈرىسى 598
زۇھا سۈرىسى 599
شەرھ سۈرىسى 599
تىن سۈرىسى 600
ئەلەق سۈرىسى 600
قەدر سۈرىسى 601
بەييىنە سۈرىسى 601
زەلزەلە سۈرىسى 602
ئادىيات سۈرىسى 602
قارىئە سۈرىسى 603
تەكاسۇر سۈرىسى 603
ئەسر سۈرىسى 604
ھۇمەزە سۈرىسى 604
فىل سۈرىسى 604
قۇرەيش سۈرىسى 605
مائۇن سۈرىسى 605
كەۋسەر سۈرىسى 605
كافىرۇن سۈرىسى 606
نەسر سۈرىسى 606
مەسەد سۈرىسى 606
ئىخلاس سۈرىسى 607
فەلەق سۈرىسى 607
ناس سۈرىسى 607
قۇرئان كەرىم ھەققىدە 608

بسم الله الرحمن الرحيم

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن (باشلايمەن).

مۇقەددىمە

ئەڭ گۈزەل ماختاشلار ۋە ئەڭ ئېسىل مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ رەببى، ھەق دىنىنى ئەۋەتىش ئارقىلىق ئىنسانىيەتكە ئاتىغان ئەڭ كاتتا نېمىتىنى تاماملىغان ۋە «قۇرئان كەرىم»دىن ئىبارەت مەڭگۈ ئۆچمەس ھىدايەت مەشئىلىنى نازىل قىلىپ دىللارنى نۇرلاندۇرغان ئۇلۇغ رەببىمىز ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا جىمى مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇسانا ئېيتىمەن، ئۇنى چىن يۈرىكىمدىن مەدھىيەلەيمەن. ئىنسانىيەتكە ھەق دىنىنى يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۇفرى ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، دۇئا ۋە سالام يوللايمەن، ئۇنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىگە ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان مۆئمىنلەرگە، شۇنداقلا تا قىيامەتكىچە ئۇنىڭ يولىدا ماڭىدىغان ئىسلام ئۈممىتىگە جانابى ئاللاھ تائالادىن رەھمەت ۋە مەغپىرەت تىلەيمەن.

ئاللاھقا چەكسىز شۈكۈرلەر بولسۇنكى، مەن بۈگۈن كىچىكىمدىن ئارزۇلاپ كەلگەن، كېچە-كۈندۈز خىيال قىلغان، مەن ئۈچۈن ئەڭ ئەھمىيەتلىك بولغان بىر خىزمەتنى تاماملاپ، ئەزىز خەلقىم بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش ھارپىسىدا تۇرۇپتىمەن. بۇ لەھزىلەردىكى شۈكۈر ۋە مەمنۇنىيەت، ئىپتىخار ۋە خۇشاللىق تۇيغۇلىرىمنى ئىپادىلەپ بولالمايمەن، ئەلۋەتتە!

ئوقۇغۇچىلىق چاغلىرىمدىن باشلاپلا ئۆزۈمنىڭ «قۇرئان كەرىم»نىڭ مەقسەت-مۇددىئالىرىنى ئۇدۇل ۋە توغرا چۈشىنەلەيدىغان ۋە چۈشەندۈرەلەيدىغان سەۋىيەگە ئىگە بولۇشۇمنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. بىر قانچە ئون يىللىق ئىزچىل تىرىشىش، ئۆگىنىش ۋە ئىزدىنىش جەريانىدا ئۆزۈمدە مەلۇم نىسبەتتە ئىقتىدار ۋە سالاھىيەت يېتىلدى دەپ قارىدىم-دە، تەجرىبەم كەمچىل، ئىلمىي سەۋىيە جەھەتتىن تازا كامالەت ئەھلى بولمىساممۇ، بۇ شەرەپلىك ۋە مەسئۇلىيىتى ئېغىر ئۇلۇغ خىزمەتكە باشچىلاپ كىرىپ كەتتىم. ئۈمىدىم شۇكى، ئۆزاققا سوزۇلغان روھىي ئاسارەت ئىسكەنجىسىدە ھالسىرىغان ئەزىز خەلقىمنىڭ

جاراھەتلىك قەلبىگە مۇشۇ خىزمەتلىرىم بىلەن ئازغىنە مەلھەم سۈرەلىسەم... ئۇلارنىڭ «قۇرئان كەرىم»نى توغرا چۈشىنىپ، شۇ چۈشەنچىلەرنىڭ نۇرىدا داغدام قەدەملەر بىلەن يۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆرەلىسەم... ئۇلارنىڭ دۇنيا-ئاخىرەتلىك بەخت-سائادىتىگە ۋەسىلە بولالىسام...

شۇنداق قىلىپ مەن بۇ ئۇلۇغ خىزمەتنى 2002-يىلى 17-ئاپرېل كۈنى سەئۇدى ئەرەبىستان رادىيوسى ئۇيغۇر بۆلۈمىگە دىكتور بولۇپ ئىشقا كىرگەن كۈنۈملا باشلىۋەتتىم. نۇرغۇنلىغان تەپسىرلەرنى ۋە «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۆزۈم بىلىدىغان تىللاردىكى تەرجىمە نۇسخىلىرىنى توپلىدىم. ۋەتىنىمىزدىن «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى»، «ئىملا لۇغىتى»، «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى»...قاتارلىق پايدىلىنىش ماتېرىياللىرىنى ئەكەلدۈرۈپ، زۆرۈر تېپىلغاندا شۇلارغا مۇراجىئەت قىلدىم. شۇنداقلا مەزكۇر تەرجىمىدە باشقا تىللاردىن كىرگەن سۆزلەرنى مۇمكىنقەدەر ئاز ئىشلىتىپ، ئىمكانىيىتىمنىڭ يېتىشىچە ئۆز تىلىمىزنىڭ ساپلىقىنى ساقلاشقا ئەھمىيەت بەردىم.

مەلۇم بولۇشىچە، دۇنيادا ھازىرغىچە «قۇرئان كەرىم» 140تىن كۆپرەك مىللەتنىڭ تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ بولغان ۋە ھەرخىل تەرجىمە نۇسخىلىرى 1200دىن ئاشقان. ھازىرقى تۈركىيە تۈركچىسىدىمۇ «قۇرئان كەرىم»نىڭ 100 خىلدىن كۆپرەك تەرجىمىسى بارلىقى مەلۇم. ئۇيغۇرلار تۈرك تىللىق خەلقلەر ئىچىدە «قۇرئان كەرىم»نى ئەڭ دەسلەپ تەرجىمە ۋە تەپسىر قىلغان خەلق بولۇپ، مىلادىيە 12-ئەسىرنىڭ باشلىرىدىلا ئاتاغلىق تىلشۇناس بۈۋىمىز مەھمۇد قەشقەرىينىڭ ئۇستازى ھۈسەين ئىبنى ئەلى ئىبنى خەلەف دېگەن كىشى «قۇرئان كەرىم»نى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلغان ئىكەن. ھازىر بۇ تەرجىمە نۇسخىسىنىڭ سەككىز خىل قول يازما نۇسخىسى تولۇق ياكى تولۇقسىز ھالەتتە چەتئەللەرنىڭ مۇزېيلىرىدا ياكى كۇتۇپخانىلىرىدا ساقلىنىۋاتقانلىقى مەلۇم. 1735-يىلدىن 1756-يىلغىچە يەكەندە ھۆكۈمدارلىق قىلغان خوجا ياقۇب دېگەن كىشى دۆلەت خىراجىتى بىلەن «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇيغۇرچە تەپسىرىنى يازدۇرۇپ نەشر قىلدۇرغان ئىكەن. قاغىلىقتا ئۆتكەن ھۈسەينخان تەجەللىي دېگەن كىشىنىڭ 1910-يىلى «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇيغۇرچە تەپسىرىنى يېزىپ چىققانلىقى، يەنە شۇ يىلى چۆچەكتە يۈسۈپ داموللام دېگەن كىشىنىڭ «قۇرئان كەرىم»نىڭ قىسمەن تەپسىرىنى تاماملاپ چىققانلىقى مەلۇم. سابىت داموللا ھاجىم شىڭشىسەينىڭ تۈرمىسىدە، 1937-يىلدىن ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە كۈچ سەرپ قىلىپ، «روشەن بايان تۈركىي تەپسىرۇل قۇرئان» دېگەن ئۇيغۇرچە تەپسىرنى يېزىپ چىققان بولۇپ، ئۇنىڭ 30-پارىسى 1948-يىلى غۇلجىدا بېسىپ تارقىتىلغان. بۇ تەپسىرنىڭ قولىيازما نۇسخىسىنى سابىت داموللامنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ 1961-يىلى غۇلجىدىن ئېلىپ كېلىپ، ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تەتقىقات ئورنىغا تاپشۇرغان ئىكەن. 1955-يىلى مۇھەممەد زىرىپ قارىھاجىم غۇلجىدا «قۇرئان كەرىم»نى ئۇيغۇرچە تەپسىر قىلىپ چىققان بولۇپ، 2018-يىلى ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان. بۇ كىشىنىڭ 1926-يىلى قەشقەردە يېزىپ چىققان «ئەممە پارىسىنىڭ

تەپسىرى» ناملىق ئەسىرى 1987 ـ يىلى قاتاردا فاكسىمىل قىلىپ، ئەسلىدىكى چاغاتاي يېزىقىدا بېسىپ تارقىتىلغان. كېيىنچە 2003 ـ يىلى شۇ فاكسىمىل نۇسخىسىغا ئاساسەن سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ جىددە شەھىرىدە هازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنغان. زامانىمىزغا قەدەر ئۇيغۇر ئۆلىمالىرى تەرىپىدىن «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمە ۋە تەپسىرلىرى خېلى كۆپ مەيدانغا كەلگەن بولسىمۇ، ئەپسۇسكى، كۆپلىرى نەشر قىلىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمەي يوقۇلۇپ كەتكەن، يەنە نۇرغۇنلىرى نابۇت قىلىنغان.

1986 ـ يىلى ئەللامە مۇھەممەد سالىھ داموللاھاجىم «قۇرئان كەرىم»نى هازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىپ نەشر قىلدۇردى. بۇ تەرجىمە ئۇيغۇرلارنىڭ قولىدا «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى بولماسلىقتەك چوڭ بىر بوشلۇقنى تولدۇرغان بولدى. 2012 ـ يىلى «ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى» تەرىپىدىن «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى نەشر قىلىنىپ تارقىتىلدى. هەرقانداق بىر تىلدا «قۇرئان كەرىم»نىڭ بىر قانچە خىل تەرجىمىسىنىڭ بولۇشى ناهايىتى ياخشى. چۈنكى ئۇلار بىر ـ بىرىنى تولۇقلايدۇ، ئوخشىمىغان چۈشەنچە ۋە ئوخشىمىغان پىكرنى چوڭقۇرلۇق بىلەن تەمىنلەيدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا تەرجىمىنىڭ كۆپ بولۇشى پايدىلىقتۇر.

پايدىلىنىلغان ئاساسلىق تەپسىرلەر:

1. تەپسىرى تەبەرى (جامع البيان في تفسير القرآن).
2. تەپسىرى قۇرتۇبى (تفسير القرطبي)
3. تەپسىرى بەغەۋى (معالم التنزيل).
4. تەپسىرى ئىبنى كەسىر (تفسير القرآن العظيم).
5. تەپسىر جەلالەين (تفسير الجلالين).
6. تەپسىر سەفۋەتۇتتەفاسىر (تفسير صفوة التفاسير).
7. تەپسىرى سەئدى (تفسير الكريم الرحمن لكلام المنان).
8. تەپسىر شەئراۋى (خواطر الشعراوي حول القرآن).
9. تەپسىرى ئىبنى ئاشۇر (التحرير والتنوير).
10. تەپسىرى مۇيەسسەر (التفسير الميسر).
11. تەپسىرى مۇختەسەر (المختصر في التفسير).
12. فى زىلالىل قۇرئان (في ظلال القرآن).
13. «تەپسىرى شىنقىتى» (أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن).
14. «تەپسىرى كەششاف» (الكشاف).
15. «تەپسىرى بەيزاۋى» (أنوار التنزيل وأسرار التأويل).
16. «تەپسىرى رازى» (التفسير الكبير للرازي).
17. «ئەل جەدۋەل فى ئىئرابىل قۇرئان» (الجدول في إعراب القران).

يۇقىرىقى تەپسىرلەردىن باشقا، «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇيغۇرچە، تۈركچە، ئۆزبېكچە ۋە قازاقچە تەرجىمە نۇسخىلىرىدىن ئەتراپلىق پايدىلاندىم، ئەڭ ئاخىرقى تەكشۈرۈشتە «تەپسىرى مۇيەسسەر» بىلەن «تەپسىرى مۇختەسەر»گە سېلىشتۇرۇپ چىقتىم.

«قۇرئان كەرىم» تەرجىمىسى

تەرجىمە دېگەنلىك ھەرگىز بىر تىلدىكى سۆزلەرنى يەنە بىر تىلغا سۆزمۇسۆز يۆتكەپ قويۇش دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى ئەسلى تىلدىكى مەنىنى تەرجىمە قىلماقچى بولغان تىلدا ئەسلىسىگە ئۇيغۇن ئۇسۇل بىلەن ئىپادىلەپ بېرىشتۇر. مانا بۇ ھەقىقىي تەرجىمدۇر. ساھابىلەردىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا: «قۇرئاننىڭ تەرجىمانى» دېگەن شەرەپلىك ئۇنۋاننىڭ بېرىلگەنلىكى ئۇنىڭ «قۇرئان كەرىم»نى ئەرەب تىلىدىن باشقا بىر تىلغا تەرجىمە قىلغانلىقىدىن ئەمەس، چۈنكى ئۇ ئۇنداق قىلمىغان، بەلكى ئۇنىڭ «قۇرئان كەرىم»نىڭ مەنىسىنى تولۇق بىلگەنلىكى ۋە ئۇنى توغرا چۈشەنگەنلىكىدىن ئىدى.

تەرجىمە ئىشىدا، تەرجىمە قىلغۇچىنىڭ ئۆزى تەرجىمە قىلماقچى بولغان تىلدىكى مەنىنى تولۇق بىلىشى ۋە مەقسەتنى ناھايىتى ئېنىق چۈشىنىشى شەرتتۇر. ئەكسىچە بولغاندا، ئۇ تەرجىمە ئەمەس، بەلكى تېكىستنى پەقەتلا سۆزمۇ-سۆز يۆتكەپ قويغانلىق بولۇپ قالىدۇ. ئەسلى تىلدىكى مەنىنى تەرجىمە تىلغا ئۆز ئەينى بويىچە، ھېچ بولمىغاندا، ئاساسىي جەھەتتىن ئۆز ئەينى بويىچە ئىپادىلەپ بېرىش تەرجىماننىڭ ئاساسلىق مەسئۇلىيىتىدۇر.

مەلۇمكى، «قۇرئان كەرىم»نى تەرجىمە قىلىش ئىشى باشقا ھەرقانداق كىتابنى تەرجىمە قىلىش ئىشىدىن ئالاھىدە پەرقلىق بولغان تولىمۇ نازۇك بىر ئىشتۇر. چۈنكى بۇنىڭدا ئاللاھ تائالانىڭ دېمەكچى بولغانلىرىنى تولۇق بىلىش ۋە ئەتراپلىق چۈشىنىش تەرجىماننىڭ ئەڭ ئاساسلىق ۋە ئەڭ چوڭ ۋەزىپىسىدۇر. مەن بۇ مەسئۇلىيەتنىڭ تولىمۇ ئېغىر ۋە خەتەرلىك بىر مەسئۇلىيەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان ھالدا يولغا چىققان بولدۇم. «قۇرئان كەرىم»نى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىشتىن ئىبارەت ھاياتىمدىكى ئەڭ شەرەپلىك ۋە ئەڭ ئۇلۇغ بىر ئىشنى ۋايىغا يەتكەن مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن روياپقا چىقىرىش ئۈچۈن قولۇمدىن كەلگەنچە تىرىشتىم.

«قۇرئان كەرىم»نىڭ ھەرقايسى تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان نۇسخىلىرىدا مۇنداق ئىككى خىل يۆنىلىش مەۋجۇت ئىكەن: بىرى، تەرجىمىدىن مەقسەت ئاللاھ تائالانىڭ نېمە دېگەنلىكىنى باشقا تىلغا يۆتكەش بولغانلىقتىن، ئايەتلەرنى مەنە جەھەتتىن تەرجىمە قىلىش يېتەرلىكتۇر، دېگەن يۆنىلىش، يەنە بىرى، ئايەتلەرنى مەنە جەھەتتىن تەرجىمە قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇسلۇبىنى ساقلاپ قېلىشقا ئەھمىيەت بېرىش كېرەك دېگەن يۆنىلىش. بىز بۇ تەرجىمىدە ئىككىنچى يۆنىلىش

بويىچە ماڭدۇق. چۈنكى ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى تەرجىمە قىلىش بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئىپادىلەش ئۇسلۇبىنى ساقلاپ قېلىش ئىنتايىن مۇھىم ئىكەن. بۇ دېگەنلىك ئايەتلەرنى ئەرەب تىلىدىكى پاساھىتى ۋە بەدىئىيلىكى بويىچە ئۇيغۇرچىغا ئەينەن تەرجىمە قىلىش دېگەنلىك ئەمەس، چۈنكى بۇ مۇمكىن ئەمەس. پەقەت ئىپادىلەش ئۇسلۇبىنى ساقلاپ قېلىش دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن: ﴿وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُوحِهِ﴾ دېگەن ئايەت تۈركىي تىللارغا: «ئاللاھ ئۇنىڭغا جان كىرگۈزدى»، «ئاللاھ ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ روھىدىن پۈۋلىدى»، «ئاللاھ ئۇنىڭغا ئۆزىگە مەنسۇپ روھنى كىرگۈزدى»، «ئاللاھ ئۇنىڭغا ئۆزى ياراتقان روھتىن پۈۋلىدى» ۋە «ئاللاھ ئۇنىڭغا ئۆز ئىلكىدىكى روھنى كىرگۈزدى» دېگەنگە ئوخشاش ھەر خىل تەرجىمە قىلىنغان. بىز ئەڭ ئاخىرقىسىنى تاللىدۇق. يۇقىرىقى تەرجىمىلەرنىڭ ھەممىسى توغرا، چۈنكى ھەممىسى ئاللاھ تائالانىڭ ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ، ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، ئەمما ئەڭ ئاخىرقى تەرجىمە «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئۇسلۇبىنى ساقلاپ قېلىش مەقسىتىگە ئەڭ ئۇيغۇن بولۇشى مۇمكىن.

بۇ تەرجىمىدىكى ئۆزگىچىلىكلەر

بۇ تەرجىمە «قۇرئان كەرىم»نىڭ بۇنىڭدىن بۇرۇنقى ئۇيغۇرچە تەرجىمىلىرىدىن پەرقلىق بولغان تۆۋەندىكى ئۆزگىچىلىكلەرگە ئىگە:

1. ئەرەب تىلىدىكى «رَبٌّ» دېگەن سۆز لۇغەتتە «ئىگە، باشقۇرغۇچى، پەرۋىشچى، خوجايىن» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. «رَبٌّ» دېگەن سۆز يالغۇز ھالىتىدە ئاللاھ تائالادىن باشقا ھېچكىمگە ئىشلىتىلمەيدۇ. ئەمما ئۇنىڭغا بىرەر قوشۇمچە قوشۇش ئارقىلىقلا باشقىلارغىمۇ ئىشلىتىشكە بولىدۇ. مەسىلەن: «رَبُّ الْأُسْرَةِ» يەنى (ئۆي ئىگىسى) دېگەنگە ئوخشاش[1]. ئىسلام دىنىدا «رَبٌّ» سۆزى ئاللاھ تائالانى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا پۈتۈن كائىناتنىڭ ئىگىسى، ھەممىنى پەرۋىش قىلغۇچى، ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى، ئىبادەت قىلىنىشقا ھەقلىق بولغۇچى، يېگانە ئىلاھتۇر.[2] شۇڭا بىز «قۇرئان كەرىم» دە كەلگەن «رَبٌّ» ياكى «الرَّبُّ» دېگەن سۆزنى «پەرۋەردىگار» دەپ ئالماي، ئەرەبچىدىكى ئۆز ئەينىسى بويىچە ئېلىشنى لايىق كۆردۇق. مەسىلەن: «جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھقا خاستۇر»[3] دېگەنگە ئوخشاش. چۈنكى، «پەرۋەردىگار» ۋە «پەرۋىشكار» دېگەن سۆزلەرنىڭ ھېچبىرى «رَبٌّ» دېگەن سۆز ئىپادىلىگەن مەنىنى تولۇق ئىپادىلەپ بېرەلمەيدىكەن. گەرچە «پەرۋەردىگار» دېگەن سۆز بارلىق نەرسىلەرنى ياراتقۇچى، خۇدا[4] دېگەن مەنىنى، «پەرۋىشكار» دېگەن سۆز پەرۋىش قىلىدىغان،

---

(1) «لىسانۇل ئەرەب» قامۇسى 1 ـ توم، 399 ـ بەت.

(2) ئەللامە ئەبۇ بەكرى جابىر ئەل جەزائىرىينىڭ «ئەيسەرۇتتەفاسىر» ناملىق تەپسىرى 1 ـ توم، 12 ـ بەت.

(3) فاتىھە سۈرىسى 2 ـ ئايەت.

(4) «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» 203 ـ بەت.

تەربىيەلەيدىغان[1] دېگەن مەنىنى ئىپادىلىسىمۇ، ئەرەب تىلىدىكى «رَبٌّ» دېگەن سۆز ئىپادىلىگەن چوڭقۇر مەنىنى ئىپادىلەشتىن خېلى بەك يىراقتا ئىكەن.

پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى ۋە ئەرەب تىلى مۇتەخەسسىسلىرى شۇنىڭغا بىردەك ئىتتىپاقكى، «قۇرئان كەرىم» نىڭ كەلىمىلىرى ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن شۇنداق مۇناسىپ ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئوخشاشلا مەنىنى ئىپادىلەيدىغان ئىككى سۆزنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرغاندا مەقسەت قىلىنغان مەنە ئوتتۇرىغا چىقماي قالىدۇ. ئەھۋال بۇنداق بولغان يەردە، پارسچىدىكى «پەرۋەردىگار» ۋە «پەرۋىشكار» دېگەن سۆزلەر قانداقمۇ ئەرەب تىلىدىكى «رَبٌّ» دېگەن سۆز ئىپادىلىگەن مەنىنى تولۇق ئىپادىلەپ بېرەلىسۇن! يەنە بىر تەرەپتىن مەيلى «رَبٌّ» دېگەن سۆز بولسۇن، مەيلى پەرۋەردىگار ۋە پەرۋىشكار دېگەن سۆزلەر بولسۇن، بۇلارنىڭ ھېچبىرى ئۇيغۇرچە سۆزلەر ئەمەس. ئەھۋال بۇنداق بولغان ئىكەن، بىز تىلىمىزدىكى دىنىي ئاتالغۇلار ئۈچۈن پارسچە سۆزلەرنى ئىشلەتكەندىن كۆرە ئەرەبچە سۆزلەرنى ئىشلەتكىنىمىز تۈزۈك. چۈنكى دىنىي ئىلىملەرنىڭ مەنبەلىرى ئەرەب تىلىدىدۇر.

2. «الرَّحْمَن» دېگەن سۆز ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى[2] بولۇپ، «قۇرئان كەرىم» دىمۇ كۆپرەك ئىسىم مەنىسىدە كەلگەن. بەزىدە خۇددى ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ دېگەنگە ئوخشاش سۈپەت مەنىسىدىمۇ كەلگەن. شۇڭا «الرَّحْمَن» دېگەن بۇ سۆزنى ھەممىلا يەردە سۈپەت مەنىسىدە تەرجىمە قىلغاندا، ئۇنىڭ ئىسىم مەنىسى ئوتتۇرىغا چىقماي قالىدۇ. مەسىلەن: مەككە كاپىرلىرىنىڭ «سىلەرمۇ پەقەت بىزگە ئوخشاشلا ئىنسان، رەھمان ھېچ نەرسە چۈشۈرگەن ئەمەس»[3] دېگەن سۆزىدىكى «الرَّحْمَن» ئىسىم مەنىسىدە كەلگەن. چۈنكى ئەرەبلەر «الرَّحْمَن» نىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. «قۇرئان كەرىم»دىمۇ، «الرَّحْمَن» دېگەن سۆز خۇددى «الله» دېگەن سۆزگە ئوخشاشلا ئاللاھ تائالانىڭ خاس ئىسىملىرى قاتارىدا كەلگەن. بۇ خۇددى «ئاللاھ» ۋە «ئاللاھ تائالا» دېگەنگە ئوخشاشتۇر. بۇنى «قۇرئان كەرىم» قارار قىلغان بولۇپ، ئاللاھ تائالانى: «ئاللاھ دەپ ئاتىساڭلارمۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ، قايسىنى ئاتىساڭلار بولۇۋېرىدۇ»[4] دەپ ئوچۇق جاكارلىغان. شۇڭا بىز بۇ تەرجىمىدە «الرَّحْمَن» دېگەن سۆزنى ئىسىم مەنىسىدە كەلگەن ئورۇنلاردا، ئىسىم مەنىسىدە «رەھمان» ياكى «رەھمان ئاللاھ» دەپ تەرجىمە قىلىشنى، سۈپەت مەنىسىدە كەلگەن جايلاردا بولسا، «مەرھەمەتلىك ئاللاھ» دېگەنگە ئوخشاش سۈپەت مەنىسىدە تەرجىمە قىلىشنى لايىق كۆردۇق.

---

(1) ئالدىنقى مەنبەدىن.

(2) ئەللامە ئەبۇ بەكرى جابىر ئەل جەزائىرىينىڭ «ئەيسەرۇتتەفاسىر» ناملىق تەپسىرى 1 ـ توم، 11 ـ بەت.

(3) ياسىن سۈرىسى 15 ـ ئايەت.

(4) ئىسرا سۈرىسى 110 ـ ئايەت.

3. ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيهىسسالامنى «ئى مۇھەممەد!» دەپ چاقىرغان ئەمەس. ئۇنىڭغا ھەمىشە ﴿يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ﴾ يەنى «ئى پەيغەمبەر!» دەپ خىتاب قىلغان. ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيهىسسالامنى «ئى مۇھەممەد!» دەپ چاقىرغان ئەمەس. ئاللاھ تائالا ئۇنى ھۆرمەتلەپ، پەيغەمبەرلىكتىن ئىبارەت ئەڭ ئېسىل ئۇنۋانى بىلەن چاقىرىپ «ئى پەيغەمبەر!» دېگەن تۇرسا، بىز نېمە ئۈچۈن ئۇنى «ئى مۇھەممەد!» دەيمىز؟ بۇ ئەينى ۋاقىتتىكى مەككە كاپىرلىرىنىڭ چاقىرىشى ئەمەسمۇ؟! چۈنكى ئۇ ۋاقىتتىكى كاپىرلار ئۇنى: «ئى مۇھەممەد!» دەپ چاقىراتتى، مۇئمىنلەر بولسا «يارەسۇلۇللاھ!» دەپ چاقىراتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇ تەرجىمىدە، «سەئۇدى ئەرەبىستان دىنىي ئىشلار مىنىستىرلىقى» ۋە «سەئۇدى ئەرەبىستان كاتتا ئۆلىمالار ھەيئىتى» تەرىپىدىن ھازىرلىنىپ، «پادىشاھ فەھد نامىدىكى ‹قۇرئان كەرىم› نى نەشر قىلىش ئاكادېمىيەسى» دە بېسىپ تارقىتىلغان «التفسير الميسر» (تەپسىرى مۇيەسسەر) دېگەن تەپسىرگە ئاساسلىنىپ: «ئى پەيغەمبەر!» دەپ ئېلىشنى لايىق كۆردۇق. مەزكۇر تەپسىرنىڭ مۇقەددىمىسىدە مۇنداق دېيىلگەن: «بۇ تەپسىرنى نەشرگە تەييارلىغان مەخسۇس كومىتېت ئىلگىرىكى تەپسىرلەردە كۆپ ئىشلىتىلىپ كەلگەن «ئى مۇھەممەد!» دېگەن سۆزنى «ئى پەيغەمبەر!» دەپ ئۆزگەرتتى. پەقەت 11 ئورۇندىلا ئۇ سۆز پېتى قالدۇرۇلدى. بۇ مۇشۇ11 ئورۇندىكى خىتابنىڭ مۇھەممەد ئەلەيهىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئېتىراپ قىلمايدىغانلارنىڭ سۆزلىرىدىن ھېكايە قىلىنغان خىتابلار ئىكەنلىكى سەۋەبتىن ئىدى»[1].

4. «قۇرئان كەرىم» دىكى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ دېگەن ئايەت «ئى ئىمان ئېيتقانلار!» دېگەن مەنىنى ئىپادىلىگەن بولۇپ، گەرچە ئىمان ئېيتقانلىق مۇئمىن بولغانلىق ۋە ئىمان ئېيتقانلار «مۇئمىنلەر» قاتارىدىن بولسىمۇ، بۇ ئايەتنى «ئى مۇئمىنلەر!» دەپ تەرجىمە قىلغاندا، «ئى ئىمان ئېيتقانلار!» دېگەن چاقىرىقتىن كۆتۈلگەن مەقسەت تولۇق ئىپادىلەنمەي قالىدىكەن. چۈنكى «قۇرئان كەرىم» بىرلا ۋاقىتتا ھەم ئەقىلگە ھەم ھېسسىياتقا خىتاب قىلىدىغان، كىشىلەرنىڭ ۋىجدانىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرىدىغان ئۇسۇللار بىلەن چاقىرىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئويغا سالىدىغان، پىكىر يۈرگۈزۈشكە ئۈندەيدىغان يېگانە كىتابتۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارغا بىرەر ئىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرۇش ياكى بىرەر يامان ئىشتىن توسۇش ئۈچۈن خىتاب قىلغىنىدا، ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتقان كىشىلەر ئىكەنلىكىنى ۋە بۇ ئىماننىڭ ئاللاھ تائالا بۇيرۇغاننى دەرھال قوبۇل قىلىپ ئورۇنداشنى، توسقاندىن دەرھال يېنىشنى تەقەززا قىلىدىغانلىقىنى ئەسلەتكەن ھالدا، ئۇلارغا: «ئى ئىمان ئېيتقانلار!» دەپ خىتاب قىلغانلىقىنى كۆرىمىز. مەسىلەن: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ يەنى

(1) «التفسير الميسر» (ئەتتەپسىرۇل مۇيەسسەر) 9 ـ بەت.

«ئى ئىمان ئېيتقانلار! ئاللاھتىن قورقۇڭلار ۋە توغرا سۆزنى قىلىڭلار»[1]، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً﴾ يەنى «ئى ئىمان ئېيتقانلار! جازانىنى قاتمۇقات ئاشۇرۇپ يېمەڭلار»[2]، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾ يەنى «ئى ئىمان ئېيتقانلار! ئاللاھنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ئەسلەڭلار»[3] دېگەن ئايەتلەرگە ئوخشاش. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە، مۇسۇلمانلارغا بىرلا جايدا «ئى مۇئمىنلەر!»[4] دەپ نىدا قىلغان، ئەمما 89 ئورۇندا «ئى ئىمان ئېيتقانلار!» دەپ نىدا قىلغان. يەنە «قۇرئان كەرىم» دە «ئىمان ئېيتقانلار» دېگەن سۆز 254 قېتىم تىلغا ئېلىنغان بولسا، «مۇئمىنلەر» دېگەن سۆز 86 قېتىم تىلغا ئېلىنغان.

شۇمۇ ئېنىقكى، «قۇرئان كەرىم» دە ئاللاھ تائالا كاپىرلارغا بىۋاسىتە خىتاب قىلغان بىرمۇ ئايەت يوق. پەقەت «كافىرۇن» سۈرىسىدىكى «ئېيتقىنكى، ئى كاپىرلار!» دېگەن ئايەتتە، ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى بىلەن كاپىرلارغا بىرلا ئورۇندا خىتاب قىلغان. شۇنىڭدەك، ئاخىرەتتە ئۇلارغا: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ يەنى «ئى كاپىرلار! بۈگۈن ئۆزرە ئېيتماڭلار، سىلەر پەقەت ئۆز قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسىنىلا تارتىسىلەر»[5] دەپ خىتاب قىلىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. ئاللاھ تائالا نېمە ئۈچۈن بۇ دۇنيادا مۇسۇلمانلارغا «ئى ئىمان ئېيتقانلار!» دەپ نىدا قىلغاندەك، كاپىرلارغىمۇ «ئى كاپىرلار!» دەپ نىدا قىلمىغان؟ چۈنكى كاپىرلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ بىۋاسىتە نىدا قىلىشىغا سالاھىيىتى توشمايدۇ. ئەمما ھەقىقەتنىڭ ساداسىغا قۇلاق سېلىپ، ۋىجدانىنىڭ ئاۋازىنى تىڭشاپ رەببىنى تونۇغان مۇئمىنلەرگە شۇنداق نىدا قىلغان. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ يەنى «ئى ئىمان ئېيتقانلار!» دېگەن ئايەت ھەربىر مۇسۇلمان بەندىگە قارىتىلغان جانلىق خىتابتۇر. بۇ ئايەتنى ئوقۇغان ياكى تىڭشىغان ھەربىر مۇسۇلماننىڭ ۋىجدانىنىڭ ھەرىكەتكە كېلىدىغانلىقىدا، ئۇنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغۇتىدىغانلىقىدا، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىما ئېيتقان بىر بەندە ئىكەنلىكىنى ئەسلىتىدىغانلىقىدا شەك يوق. شۇڭا بىز بۇ تەرجىمىدە ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ دېگەن ئايەتنى ئايەتلەرنىڭ مەزمۇنىغا قاراپ كۆپرەك جايدا «ئى ئىمان ئېيتقانلار!» دەپ تەرجىمە قىلىشنى لايىق كۆردۇق.

5. «قۇرئان كەرىم» دىكى «الكَافِر»، «الكَافِرُونَ»، «الْكُفَّار»، «الَّذِينَ كَفَرُوا» دېگەن سۆزلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ئىشەنمەيدىغان ئومۇمىي كاپىرلارنى كۆرسىتىدۇ.

---

(1) ئەھزاب سۈرىسى 70 ـ ئايەت.

(2) ئال ئىمران سۈرىسى 130 ـ ئايەت.

(3) ئەھزاب سۈرىسى 9 ـ ئايەت.

(4) نۇر سۈرىسىنىڭ 31 ـ ئايىتىدە (ئى مۇئمىنلەر! نىجاتلىققا ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار ئاللاھقا تەۋبە قىلىڭلار) دەپ كەلگەن.

(5) تەھرىم سۈرىسى 7 ـ ئايەت.

«الْكَافِرُونَ» ۋە «الْكُفَّار» قاتارلىقلار «الكَافِر» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك شەكلى بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ مەنىسى بىردۇر. ئەمما «الكَافِر» دېگەن سۆز ئومۇمەن ھەق دىنىنىڭ دەۋىتىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ ئۇنى ئىنكار قىلىپ، ئىمان ئېيتقىلى ئۇنىمىغان ۋە ئىنكاردا چىڭ تۇرۇۋالغان كاپىرلارنى كۆرسىتىدۇ. ھالبۇكى، بىزنىڭ ئۇيغۇر تىلىمىزدىكى «كاپىر» دېگەن سۆز ئەرەبچىدىكى «الكَافِر»، «الكَافِرُونَ»، «الْكُفَّار» دېگەن سۆزلەر ئىپادىلىگەن مەنىنى ئىپادىلىسىمۇ، «الَّذِينَ كَفَرُوا» دېگەن سۆز ئىپادىلىمەكچى بولغان ئاساسلىق مەقسەتنى ئىپادىلەشتىن ئاجىز كېلىدۇ. چۈنكى بىزنىڭ تىلىمىزدىكى «كاپىر» دېگەن سۆز مۇسۇلمان ئەمەسلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بىر سۆز بولۇپ، ھەق دىنىنىڭ دەۋىتىنى ئاڭلىمىغانلىق ياكى بىلمىگەنلىكتىن مۇسۇلمان بولمىغانلار بىلەن، ھەق دىنىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ئىنكار قىلغان كاپىرلارنىڭ پەرقىنى ئايرىپ بېرەلمەيدۇ. ئەرەبلەر ئالدىنقىسىنى (غەيرۇل مۇسلىمين) يەنى (مۇسۇلمان ئەمەسلەر) دەيدۇ، كېيىنكىسىنى «كافرون» يەنى (ئىنكار قىلغۇچىلار) دەيدۇ.

﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ دېگەن سۆز «قۇرئان كەرىم» دە نەچچە جايدا كەلگەن بولسا ھەممىسىنى بىر-بىرلەپ تىزىملاپ چىقىپ، مەشھۇر تەپسىرلەرنىڭ ھەربىر جايدىكى ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ دېگەن سۆزنى قانداق تەپسىر قىلغانلىقىغا قاراپ، بۇ سۆزنىڭ ئايەتلەردە كەلگەن ئورنىغا قاراپ ھەر خىل شەكىلدە تەپسىر قىلىنغانلىقىنى ۋە قېلىپلاشتۇرۇلمىغانلىقىنى بايقىدۇق. مەسىلەن: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ دېگەن سۆزنى بىر ئورۇندا «كۇفرىدا چىڭ تۇرۇۋالغانلار» دېگەن بولسا، يەنە بىر ئورۇندا «كۇفرىنى داۋاملاشتۇرغانلار» دېگەن، يەنە باشقا ئورۇنلاردا «ئىنكار قىلغانلار»، «كاپىرلار»، «ئىنكاردا چىڭ تۇرۇۋالغانلار»، «ھەقىقەتكە تانغانلار» قاتارلىق مەنىلەردە تەپسىر قىلغان. شۇڭا بىز ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ دېگەن سۆزلەرنى بۇ سۆزلەر بىلەن باغلىنىپ كەلگەن ئايەتلەرنىڭ تەقەززاسىغا قاراپ گاھ «كۇفرىدا چىڭ تۇرۇۋالغانلار»، گاھ «كاپىرلار»، گاھ «ئىنكار قىلغانلار» دەپ تەرجىمە قىلىشنى، ئەمما «الكَافِر» دېگەن شەكىل بىلەن كەلگەنلىرىنى ئۆز ئەينى «كاپىر» دەپ تەرجىمە قىلىشنى لايىق كۆردۇق. بۇ سۆزلەرنى قېلىپلاشتۇرۇۋېلىشنى خالىمىدۇق. چۈنكى «قۇرئان كەرىم» پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش بولمىغان جاي، ئوخشاش بولمىغان ۋاقىت ۋە ئوخشاش بولمىغان شارائىتلار ئىچىدە تەدرىجىي نازىل بولۇپ، تولۇق 23 يىلدا تاماملاندى. ھەممىگە مەلۇمكى، «قۇرئان كەرىم» ھاياتلىقنىڭ ئىچىگە شۇ ھاياتنى تېخىمۇ ياخشى ياشىنىتىش ئۈچۈن نازىل بولغان بىر ئىلاھى كىتاب. شۇڭا «قۇرئان كەرىم»نىڭ تىلىمۇ خۇددى ھاياتقا ئوخشاش جانلىقتۇر، ئۇنىڭ ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىمۇ خۇددى ھاياتقا ئوخشاش رەڭلىكتۇر.

6. ئەرەب تىلىدىكى «الذى»، «الذين»، «التى»، «اللاتى» دېگەن سۈپەتداشلار بىزنىڭ تىلىمىزدىكى «غان، قان، گەن، كەن» دېگەن قوشۇمچىلارنى بىلدۈرىدۇ. بىز بۇ تەرجىمىدە يۇقىرىقى سۈپەتداشلارنىڭ ھەممىسىگە رىئايە قىلغان ھالدا تەرجىمە

قىلىشنى لايىق كۆردۇق. مەسىلەن: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ دېگەن ئايەتنى «قۇدرىتىمىزنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىر قىسمىنى كۆرسىتەيلى دەپ بەندىسى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام)نى بىر كېچىدە مەسجىدى ھەرەمدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ كەلگەن ئاللاھ (بارچە نۇقسانلاردىن) پاكتۇر. شەكسىزكى، ئۇ ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر» دەپ تەرجىمە قىلغانغا ئوخشاش.

7. «إِنَّ» كەلىمىسىنىڭ جۈملىنى تەكىتلەش ئۈچۈن كېلىدىغانلىقى ئەرەب تىلى گىرامماتىكىسىدىن ئازراق خەۋىرى بار ھەرقانداق كىشىگە مەلۇملۇق. شۇڭا، ھازىرغىچە ئەرەبچىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنغان كىتابلارنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقىدا «إِنَّ» كەلىمىسى «ھەقىقەتەن، شەكسىز، جەزمەن» دېگەندەك تەكىتلەش مەنىلىرىدە تەرجىمە قىلىنىپ كەلگەن. ئەرەب تىلىنىڭ تىلشۇناس ئالىملىرىدىن بىر قىسمى[1] «إِنَّ» كەلىمىسىدىن كېيىن كەلگەن جۈملىلەرگە «تعليليّة» يەنى (سەۋەبنى بايان قىلغان جۈملىلەر) دەپ ئىئراب بەرگەن. شۇڭا، بىز بۇ قېتىم «قۇرئان كەرىم»نى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىش جەريانىدا، ئايەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ۋە ئايەتلەرنىڭ بالاغەتلىك ئىپادىسىگە رىئايە قىلىش مەقسىتىدە «إِنَّ» كەلىمىسىگە باغلىنىپ كەلگەن جۈملىلەرگە كەلگەن ئورۇنلىرىغا قاراپ بەزى جايلاردا «چۈنكى» دەپ مەنە ئېيتتۇق.

8. ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىنى ۋە مۇتەشابىھ (مەنىسى ئېنىق ئەمەس) ئايەتلەرنى تەرجىمە قىلىشتا سەلەف ئۆلىمالىرىنىڭ تۇتۇپ ماڭغان يولى بويىچە ئىش كۆردۇق. بۇ ماۋزۇدا ئىسلام دۇنياسىدىكى ئەڭ مۆتىۋەر تەپسىرلەرگە ئەگەشتۇق. مەسىلەن: ئاللاھ تائالا توغرۇلۇق كەلگەن «اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ»[2] دېگەن ئايەتنى «ئەرشكە ئۆرلىدى» دەپ تەرجىمە قىلىشنى لايىق كۆردۇق. چۈنكى ئەرەب تىلىدىكى «اسْتَوَى» دېگەن سۆز «علا»، «ارتفع» يەنى «يۇكسەلدى، ئۆرلىدى» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. ئەڭ مەشھۇر قامۇس «لىسانۇل ئەرەب» تە مۇنداق دېيىلگەن: «ئىمام ئەخپەش «اسْتَوَى» دېگەن سۆزنى «علا» يەنى ‹ئۈستۈن بولدى› دەپ چۈشەندۈرگەن. مەسىلەن: ‹استويت فوق الدابة، على ظهر البيت أى علوته› يەنى (ئۇلاغنىڭ ئۈستىگە چىقتىم، ئۆينىڭ ئۈستىگە ئۆرلىدىم، يەنى ئۈستۈن بولدۇم) دېگەنگە ئوخشاش.[3] تابىئىن ئۆلىمالىرىدىن مۇجاھىد ئايەتتىكى «اسْتَوَى» دېگەن سۆزگە «علا» يەنى «ئۈستۈن بولدى» دەپ مەنە ئېيتقان.

---

(1) «الجدول في إعراب القرآن الكريم، لمحمود بن عبد الرحيم صافي» 1 - توم، 69 - بەت، «تفسير حدائق الروح والريحان في روابي علوم القرآن» 1 - توم، 209 - بەت، «المطول شرح تلخيص المفتاح» للتفتازاني 150 - بەت.

(2) ئەئراف سۈرىسى :54 ـ ئايەت.

(3) «لىسانۇل ئەرەب» 14 - توم، 144 ـ بەتتىن.

كاتتا مۇپەسسىرلەردىن ئىبنى جەرىر تەبەرى ئۇز تەپسىرىدە ﴿الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ﴾[1] دېگەن ئايەتكە «الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ ارتفع وعلا» يەنى «رەھمان ئاللاھ ئەرشكە ئۆرلىدى ۋە ئۈستۈن بولدى» دەپ تەپسىر قىلغان. ھىجرىيە ئىككىنچى ئەسىردە ئۆتكەن مەشھۇر تىلشۇناس ئالىم ئەبۇل ئاببىاس سۇئلەب «اسْتَوَىٰ» دېگەن سۆزگە «علا» يەنى «ئۈستۈن بولدى» دەپ مەنە ئېيتقان. ﴿اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ دېگەن ئايەتنى ئۇز ئىچىگە ئالغان ئايەتلەر «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئەئراف، يۇنۇس، رەئد، تاھا، فۇرقان، سەجدە ۋە ھەدىد قاتارلىق يەتتە سۈرىسىدە يەتتە قېتىم تىلغا ئېلىنغان.

ئىلگىرىكى ئۇيغۇرچە تەرجىملەرنىڭ بىرىدە: «مەرھەمەتلىك ئاللاھ ئەرش ئۈستىدە قارار ئالدى» دەپ تەرجىمە قىلىنغان بولسا، يەنە بىرىدە: «مەرھەمەتلىك ئاللاھ ئەرش ئۈستىدە مۇستەۋى بولدى» دەپ تەرجىمە قىلىنغان بولۇپ، ئالدىنقىسىدا «اسْتَوَىٰ» دېگەن سۆزگە «استقر» يەنى (ئورۇن ئالدى ياكى ئورۇنلاشتى) دەپ مەنە ئېيتىلغان. ھالبۇكى، كۆپ سانلىق مۇپەسسىرلەر «اسْتَوَىٰ» دېگەن سۆزگە «استقر» دەپ مەنە ئېيتىشنى قولـلاپ كەتمىگەن. بۇ تەرجىملەرنىڭ كېيىنكىسىدە، «اسْتَوَىٰ» دېگەن سۆزنى «مۇستەۋى بولدى»دەپ ئالغان. ھالبۇكى، «مۇستەۋى بولدى» دېگەن سۆزدىن ھېچنىمىنى چۈشەنگىلى بولمايدۇ. ئۇيغۇر تىلىدا مۇنداق بىر سۆز يوق. شۇ ئېنىقكى، «قۇرئان كەرىم» مەنىسىنى چۈشىنىپ ئەمەل قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلىنغان كىتابتۇر. «اسْتَوَىٰ» دېگەن سۆز «قۇرئان كەرىم» دىكى «الم»، «حم» دېگەن ھەرپلەرگە ئوخشاش مەنىسى مۇئەييەن ئەمەس ھەرپلەر قاتارىدىن ئەمەستۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، «اسْتَوَىٰ» دېگەن بۇ سۆزنى باشقا مەنىلەردە تەرجىمە قىلغاندىن ياكى ئۇنى ئەرەبچىسى بويىچە يېزىپ قويغاندىن كۆرە، ئۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسىنى بولسىمۇ تەرجىمە قىلىش ئەۋزەل ئەمەسمۇ؟!

«اسْتَوَىٰ» دېگەن سۆز لۇغەت مەنىسى بويىچە تەرجىمە قىلىپ قويۇلسا، كىشىلەر ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ سەۋىيەسى ۋە ئېتىقادى بويىچە چۈشەنچىگە ئىگە بولىدۇ. ﴿الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ﴾ دېگەن ئايەتنى «رەھمان ئاللاھ ئەرشكە ئۆرلىدى» دەپ تەرجىمە قىلغاندا، ئايەتكە ئۇز ئەينى بويىچە، يەنى سەلەف سالىھلارنىڭ ئەقىدىسى بويىچە مەنە ئېيتىلغان بولىدۇ. چۈنكى ئۇلار «ئاللاھنىڭ ئەرشكە ئۆرلىگەنلىكى راستتۇر، ئۇنىڭ قانداق ئۆرلىگەنلىكى بىزگە مەلۇم ئەمەس، بۇنىڭغا ئىشىنىش پەرزدۇر، ئاللاھ قانداق ئۆرلىگەن دەپ سوئال سوراش بىدئەتتۇر»[2] دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ.

9. ئەرەب تىلىدىكى «تَوَكَّل» دېگەن سۆز لۇغەتتە «بىراۋغا ئۆزىنى تاپشۇرۇش»،

---

(1) تاھا سۈرىسى 5 ـ ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ سۆزى.

«بىرىگە تايىنىش» ۋە «بىرىگە يۆلىنىش» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ[1]. ئىسلام ئاتالغۇسىدا «تَوَكُّل» دېگەن سۆز ئاللاھ تائالاغا چىن يۈرەكتىن ئىشەنچ باغلىغان ھالدا، ئۇنىڭغا تايىنىشنى، ئۆزىنى ۋە بارلىق ئىشلىرىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇشنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمما ئۇيغۇر تىلىدىكى «تەۋەككۇل» دېگەن سۆز: كۆپ ئويلىمايلا، نېمە بولسا بولار، دەپ قىلىنغان ھەرىكەتنى ئىپادىلەيدۇ[2]. ھالبۇكى، ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلاردىن تەلەپ قىلغان تەۋەككۇل نېمە بولسا بولار، دەپ تەۋەككۇل قىلىش ئەمەس، بەلكى، ئۇنىڭ ياردىمىگە ۋە قۇدرىتىگە چىن ئىشىنىپ ئۇنىڭغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تايىنىشتىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا ئەرەب تىلىدىكى، خۇسۇسەن «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرىدىكى «تَوَكُّل» دېگەن سۆزنى «تەۋەككۇل» دەپ تەرجىمە قىلىپ قويغاندا ئايەتتىن كۆزلەنگەن مەنە ئوتتۇرىغا چىقمايدۇ.

«قۇرئان كەرىم» دە مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىشەنچ بىلەن تايىنىشىنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن ياردەم سورىشىنىڭ زۆرۈرلىكىنى تەكىتلەپ كەلگەن ئايەتلەر ئىنتايىن كۆپتۇر. مەسىلەن: ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾، ﴿فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾، ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ دېگەن ئايەتلەردە كەلگەن «تَوَكُّل» دېگەن سۆز ئاللاھ تائالاغا چىن ئىشەنچ قىلىپ تايىنىشنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالاغا ئىشەنچ قىلىش ۋە ئۇنىڭغا تايىنىش ئىماننىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ، كاتتا ئىبادەتتۇر. ھالبۇكى، ئاللاھ تائالاغا «نېمە بولسا بولار» ياكى «قېنى باشقا كەلگەننى كۆرەرمىز» دېگەن مەنىدە تەۋەككۇل قىلىشنىڭ ھېچبىر ئەھمىيىتى يوقتۇر. مۇنداق تەۋەككۇلنى ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلاردىن تەلەپ قىلغان تەۋەككۇل ئورنىدا ساناش چوڭ خاتالىقتۇر. شۇڭا بىز «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرىدە كەلگەن «التَّوَكُّل عَلَى اللَّهِ» دېگەن سۆزنى «ئاللاھقا تايىنىش» دەپ تەرجىمە قىلىشنى لايىق كۆردۇق.

10. ئەرەب تىلىدىكى «فَاسِقٌ» دېگەن سۆز «الفِسْقُ» يەنى «چىقىش» دېگەن سۆز يىلتىزىدىن كەلگەن بولۇپ، قانداقلا بىر نەرسىدىن چىقىشنى ئىپادىلەيدۇ. ئىسلام ئاتالغۇسىدا «فَاسِقٌ» دېگەن سۆز ئاللاھ تائالانىڭ تائەتىدىن چىققۇچى دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ[3]. مەسىلەن: كەھف سۈرىسىدىكى ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس جىنلاردىن ئىدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ رەببىنىڭ ئەمرىدىن چىقتى»[4] دېگەن ئايەتكە ئوخشاش.

---

(1) «لىسانۇل ئەرەب» 11 ـ توم، 734 ـ بەت.

(2) «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى»، 289 ـ بەت.

(3) «تەپسىرى قۇرتۇبى»1 ـ توم 245 ـ بەتتە، «تەپسىرى ئەل ئەلۇسىي» 1 ـ توم 210 ـ بەتتە، «تەپسىرى ئىبنى ئەتىيە»1 ـ توم 155 ـ بەتتە «فسق» دېگەن سۆز ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدىن چىققان، دەپ تەپسىر قىلىنغان.

(4) كەھف سۈرىسى 50 ـ ئايەت.

بۇ ئايەتتە «فَسَقَ» دېگەن سۆز «چىقتى» دېگەن مەنىدە كەلگەن. بۇنىڭغا بىنائەن، «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئايەتلىرىدە كەلگەن «فاسىقون» دېگەن سۆز «ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلىشتىن چىقىپ كەتكەنلەر» ياكى «توغرا يولدىن ئاداشقانلار» دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

ئەمما «فاسىقون»دېگەن سۆزنى ھەممىلا جايدا «پاسىقلار» دەپ تەرجىمە قىلغاندا، بۇ سۆزدىن كۆزلەنگەن مەنە ئوتتۇرىغا چىقماي قالىدۇ. چۈنكى ئۇيغۇر تىلىدىكى «پاسىق» دېگەن سۆز ئەسلى مەنىسىدە «بۇزۇلغان»، «چىرىگەن»، «سېسىغان»، «پاسكىنا» دېگەن مەنىلەرنى، كۆچمە مەنىسىدە «ئاللاھ تائالانىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچى» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ[1]. خەلق ئارىسىدا، پاكىزلىققا ئېتىبار بەرمەيدىغان ياكى گۇناھ-مەئسىيەتنى كۆپ قىلىدىغان ئادەملەر «پاسىقلار» دېيىلىدۇ. شۇڭا بىز «قۇرئان كەرىم» دىكى «فاسىق» دېگەن سۆزنى ھەممىلا جايدا «پاسىق» دەپ تەرجىمە قىلماستىن، ئايەتتە كەلگەن ئورنىغا قاراپ كۆپرەك «ئاللاھنىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچى» دەپ تەرجىمە قىلىشنى لايىق كۆردۇق.

11. «بِالْحَقِّ» دېگەن سۆز «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرىدە ئەڭ كۆپ تەكرارلىنىپ كەلگەن سۆز بولۇپ، ئايەتلەردىكى ئورنىغا قاراپ بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ئۆزگىرىدۇ. بەزى ئايەتلەردە «ھېكمەت بىلەن» دېگەن مەنىدە كەلسە، يەنە بەزى ئايەتلەردە ھەقىقەت ئاساسىدا دېگەن مەنىدە كەلگەن. مەسىلەن: مۇپەسسىرلەر دۇخان سۈرىسىدىكى ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ. مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ دېگەن ئايەتتە كەلگەن ﴿بِالْحَقِّ﴾ دېگەن سۆزگە «ھېكمەت بىلەن»، «مەقسەت بىلەن» دەپ مەنە ئېيتىپ، ئايەتكە «ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى بىكاردىن - بىكار ياراتقىنىمىز يوق. ئۇلارنى بىز پەقەت ھېكمەت بىلەن ياراتتۇق» دەپ مەنە ئېيتقان. يەنى (بىكارغا ياراتمىدۇق، بەلكى ھېكمەت ۋە مەقسەت بىلەن ياراتتۇق). ئىسرا سۈرىسىدىكى ﴿وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ﴾[2] دېگەن ئايەتتە «بِالْحَقِّ» دېگەن سۆزگە «ھەقىقەت ئاساسىدا»، «ھەق بىلەن» دەپ مەنە ئېيتىپ، ئايەتكە «بىز قۇرئاننى ھەقىقەت ئاساسىدا نازىل قىلدۇق، قۇرئانمۇ ھەقىقەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا نازىل بولدى» دەپ مەنە ئېيتقان. بىز ئايەتلەرنىڭ سىياقىغا قاراپ بەزىدە «ھېكمەت بىلەن»، بەزىدە «ھەقىقەت ئاساسىدا» دەپ مەنە ئېيتتۇق.

12. ئەرەب تىلىدىكى «العبادة» يەنى «ئىبادەت» دېگەن سۆز لۇغەت ئېتىبارى بىلەن بويسۇنۇش، ئىتائەت قىلىش دېگەن مەنىنى ئىپادىلىسە[3]، ئىسلام دىنى ئاتالغۇسىدا ئىبادەت ئاللاھ تائالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى

(1) «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى»، 189 - بەت.

(2) ئىسرا سۈرىسى 105 - ئايەت.

(3) «لىسانۇل ئەرەب» 5 - توم، 2776 - بەت.

ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان ئىسىمدۇر[1]. ئىبادەت ئاللاھ تائالاغىلا قىلىنىدۇ. بۇ تەرىپكە ئاساسلانغاندا، «ئىبادەت» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى كەڭ بولۇپ، ئىبادەتنى ئىسلامدا ۋاقتى، ئادا قىلىش ئۇسۇلى بەلگىلەنگەن ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج قاتارلىق ئىبادەتلەرگىلا قارىتىپ قويغاندا، ئىسلامدا كۆزدە تۇتۇلغان ئىبادەتنىڭ مەنىسى تولۇق ئوتتۇرىغا چىقماي قالىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ئىشلار مەزكۇر ئىبادەتلەر بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. «قۇرئان كەرىم» دە كەلگەن: ﴿اعْبُدُوا رَبَّكُمْ﴾ يەنى ﴿رەببىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار﴾[2] دېگەن ئايەت ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلىڭلار، ئۇنىڭ بۇيرۇغىنى بويىچە ئىش قىلىڭلار دېگەنلىك بولۇپ، ھاياتىڭلارنى ئاللاھ تائالانىڭ دىنىغا ئۇدۇللاپ، ئۇنىڭ بۇيرۇغىنى ۋە تەلەپ قىلغىنى بويىچە ياشاڭلار دېگەننى ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئىبادەتنىڭ ئومۇمىي مەنىسى بولۇپ، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش، ھەج قىلىش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش دېگەنگە ئوخشىغان ئىبادەتلەر بىز تەرىپلىگەن ئومۇمىي ئىبادەتنىڭ بىر قىسمىدۇر. قىسقىسى، ئاللاھ تائالا بۇيرۇغان بويىچە ياشىغان مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ھاياتى پۈتۈنلەي ئىبادەتتۇر. چۈنكى ئىبادەت مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ھاياتىنىڭ ھەممە ساھەلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

«ئىبادەت دىنىنىڭ، شۇنداقلا ھاياتلىقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغىنىدەك، مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن بارلىق ئىشلىرىنى، شۇنداقلا تىلى ۋە دىلىنىڭ ئەمەللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ»[3]. دېمەك، «ئىبادەت»نىڭ مەنىسى ئەنە شۇنداق چوڭقۇر ۋە كەڭدۇر. ئەپسۇسكى، بىزنىڭ ئۇيغۇر تىلىمىزدا «ئىبادەت» دېگەن سۆز ناماز، روزا، زاكات، ھەج-ئۆمرە، قۇرئان ئوقۇش، سەدىقە بېرىش قاتارلىق مۇئەييەن ئىبادەتلەرنىلا ئىپادىلەيدىغان بولۇپ قالغان. ھالبۇكى، ئىبادەت مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ھاياتىنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىنى ۋە بارلىق ئىش-پائالىيەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا ئوقۇرمەنلەرنىڭ «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرى ئارىسىدا كەلگەن «العبادة» يەنى «ئىبادەت» دېگەن سۆزنى شۇ كەڭ مەنىسى بويىچە چۈشىنىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. بىز بۇ تەپسىردە «العبادة» دېگەن سۆزنى ئومۇمەن «ئىبادەت» دەپ تەرجىمە قىلىشنى، كەلگەن ئورنىغا قاراپ بەزى جايلاردا «بەندىچىلىك» دەپ تەرجىمە قىلىشنى مۇناسىپ كۆردۇق.

13. ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئالدى بىلەن ئەقىل ئىشلىتىشكە ۋە تەپەككۇر قىلىشقا چاقىرغان دىن بولۇپ، ئەقىلنىڭ قىممىتىنى يۇقىرى كۆتۈرگەن ۋە ئۇنىڭ ئىنسان ھاياتىدىكى ئالاھىدە ئورنىنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن. «قۇرئان كەرىم» دە «العَقْلُ» يەنى «ئەقىل» دېگەن سۆز 49 قېتىم تەكرارلانغان بولسا، ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ يەنى «ئەقلىڭلارنى ئىشلەتمەسلەر؟» دېگەن سۆز يەتتە قېتىم تەكرارلانغان. بۇ ئايەت مەشھۇر تەپسىرلەردىمۇ

---

(1) شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ «ئەل ئۇبۇدىيە» ناملىق ئەسىرى 1 ـ بەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 23 ـ ئايەت.

(3) دوكتور يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن.

﴿أَفَلا تُعمِلُونَ عُقُولَكُمْ﴾[1] يەنى «ئەقلىڭلارنى ئىشقا سالمامسىلەر؟» دەپ تەپسىر قىلىنغان. ئەپسۇسكى، «قۇرئان كەرىم» دىكى ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ دېگەنگە ئوخشىغان كىشىلەرنى ئەقىل ئىشلىتىشكە چاقىرغان ئايەتلەر ئىلگىرىكى ئۇيغۇرچە تەرجىمىلەردە «أفلا تفهمون» مەنىسىدە «چۈشەنمەمسىلەر؟» دەپ تەرجىمە قىلىنغان. ھەتتا مۇلك سۈرىسىدىكى: ﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ دېگەن ئايەت «ئۇلار «ئەگەر بىز (پەيغەمبەرنىڭ سۆزىنى) ئاڭلىغان بولساق ياكى چۈشەنگەن بولساق، ئەھلى دوزاختىن بولماس ئىدۇق» دەيدۇ»[2] دەپ تەرجىمە قىلىنغان. بۇنىڭدىن قانداق مەنە چىقىدۇ، بىلەمسىز؟ بۇنىڭدىن ئەگەر بىز پەيغەمبەرنىڭ دېگەنلىرىنى چۈشەنگەن ياكى دەۋەت قىلغانلىقىنى ئاڭلىغان بولساق، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ سۆزىگە ئەگەشكەن بولاتتۇق، بۇگۈنكىدەك دوزاخ ئەھلى قاتارىدىنمۇ بولمايتتۇق. دېمەك، پەيغەمبەر بىزگە دىنىنى چۈشەندۈرمىگەن، بىز ئۇنىڭ سۆزلىرىنى چۈشەنمىگەن، ئۇنىڭ دەۋىتىمۇ بىزگە يەتمىگەن، شۇڭا بىز ئۇنىڭ دەۋىتىنى ئاڭلىماي قالغان ئىكەنمىز. شۇڭا بىز ئۆزرىلىكمىز، دېگەن مەنە چىقىپ قالىدۇ. بۇ ئېتىراپ قىلىش بولماي ئۆزرە بايان قىلىش بولۇپ قالىدۇ. ھالبۇكى، ئايەتتىن مەقسەت قىلىنغىنى كاپىرلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ئېتىراپىنى بايان قىلىشتۇر. بۇ ئايەتنىڭ كەينىدىكى ﴿فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ﴾ يەنى «ئۇلار گۇناھىنى ئېتىراپ قىلدى...» دېگەن ئايەت بۇنى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا بۇ ئايەتنى «ئۇلار: «ئەگەر بىز (ھەققەتنىڭ ساداسىغا) قۇلاق سالغان ياكى ئەقلىمىزنى ئىشلەتكەن بولساق، دوزاخ ئەھلى قاتارىدىن بولماس ئىدۇق» دەيدۇ» دەپ تەرجىمە قىلىشنى مۇناسىپ كۆردۇق. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۆزۈم ئەجەبلىنىپ قالغان يەنە بىر ئايەتنىڭ تەرجىمىسى ئېسىمگە كېلىپ قالدى. ئۇ بولسىمۇ، ﴿إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ﴾ دېگەن ئايەت بولۇپ، بۇ ئايەت 1986 ـ يىلى نەشر قىلىنغان « ‹قۇرئان كەرىم› ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى» دە «كاپىرلار قىزىققانلىقىنى ـ جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ قىزىققانلىقىنى ـ دىللىرىغا پۈككەن چاغدا...» دەپ تەرجىمە قىلىنغان. ھالبۇكى، ئايەتتە «قىزىققانلىق»دەپ تەرجىمە قىلىنغان «الْحَمِيَّةَ» دېگەن سۆزنى ئەرەب تىلىنىڭ مەشھۇر قامۇسى «المعجم الوسيط» دە «مىللەتچىلىك»، «مۇتەئەسسىپلىك» دەپ شەرھلىگەن. مەشھۇر تەپسىرلەردە بۇ سۆز «دىني مۇتەئەسسىپلىك» دەپ تەپسىر قىلىنغان. «الْحَمِيَّةَ» دېگەن سۆز ھازىرقى جانلىق ئەرەب تىلىدا «قەبىلىۋازلىق»، «يۇرتۋازلىق»، «مىللەتچىلىك»، «مۇتەئەسسىپلىك» ۋە «ئايرىمچىلىق» دېگەن مەنىلەردە ئىشلىتىلىدۇ. ھەتتا تۈركچە «قۇرئان كەرىم» تەرجىمىلىرىدىمۇ «الْحَمِيَّةَ» دېگەن سۆز «مۇتەئەسسىپلىك» دەپ تەرجىمە قىلىنغان. شۇنىڭدىن كېيىن مەن مۇندىن 30 يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىلگىرى قىلىنغان مەزكۇر تەرجىمىدىكى بۇ يېتەرسىزلىك ئەمدى 2012 ـ يىلى «ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى» تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان « ‹قۇرئان كەرىم› ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى» دە

---

(1) «تەپسىرى شەئراۋى».

(2) مۇلك سۈرىسى 10 ـ ئايەت.

تۈزىتىلگەن بولۇشى كېرەك، دېگەن ئۈمىد بىلەن بۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلسام، ئۇنىڭدا تۈزىتىش ئورنىغا كېمەيتىش يۈز بەرگەنلىكىنى كۆردۈم. چۈنكى بۇ كېيىنكى تەرجىمىدە مەزكۇر ئايەت: «كاپىرلار جاھىلىيەت دەۋرىدىكىدەك قىزىققانلىقىنى دىللىرىغا پۈككەن چاغدا...» دەپلا تەرجىمە قىلىنغان. بۇ تەرجىمىنى قىلغان ئاتالمىش تەرجىمانلار ئۆزلىرىنى ئەللامە مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجىمدىنمۇ بىلىملىك ساناپ كەتكەنمۇ ياكى «قۇرئان كەرىم» دە «الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ» دەپ بىر سۆزنىڭ ئىككى قېتىم تىلغا ئېلىنغانلىقىنى ئارتۇقچە ئىش دەپ چۈشىنىپ قالغانمۇ، ئىشقىلىپ ئۇلار «الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ» دېگەن ئىككى سۆزنىڭ بىرىنى قىسقارتىۋەتكەن، يەنى بۇ سۆزنىڭ تەرجىمىسىنى قىلمىغان. بىز ئۆز نۆۋىتىدە مەزكۇر ئايەتنى: «(ھەقىقەتنى) ئىنكار قىلغۇچىلار ئەسەبىيلىكنى ـ جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ ئەسەبىيلىكنى ـ دىللىرىغا پۈككەن چاغدا...» دەپ تەرجىمە قىلىشنى لايىق كۆردۇق.

14. دىنىنىڭ ئۈچ مەرتىۋىسى بولۇپ، ئۇلار: ئىمان، ئىسلام ۋە ئېھساندىن ئىبارەتتۇر. چۈنكى ئەرەب تىلىدىكى «احْسَان» ھەربىر ئىشنى قېتىرقىنىپ قىلىش، مۇكەممەل قىلىش، پۇختا ئورۇنداش، بېرىلىپ قىلىش دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. «قۇرئان كەرىم»دە كەلگەن «إحسان» (ئېھسان) دېگەن سۆز ئومۇمەن «تائەت ـ ئىبادەتنى مۇكەممەل قىلىش»، «ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلىش» دېگەن مەنىدە كەلگەن. ﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ﴾ يەنى ﴿ئاللاھ ھەر نەرسىنى مۇكەممەل ياراتقان زاتتۇر﴾[1] دېگەن ئايەت بۇنىڭ مىسالى. بۇ سۆز يەنە ﴿وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾ يەنى ﴿ئاللاھ ساڭا ئىنئام قىلغاندەك سەنمۇ باشقىلارغا ياخشىلىق قىلغىن﴾[2] دەپ كەلگەندەك «ياخشىلىق قىلىش» دېگەن مەنىدىمۇ كەلگەن.

مۇپەسسىرلەرمۇ «احْسَان» دېگەن سۆزگە «بېرىلىپ قىلىش»، «مۇكەممەل قىلىش» دەپ مەنە ئېيتىپ، ئايەتلەردە كەلگەن «محسنون» دېگەن سۆزلەرنى «ئىشنى مۇكەممەل قىلغۇچىلار»، «ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى بېرىلىپ قىلغۇچىلار» دەپ تەپسىر قىلغان. ئەپسۇسكى، ئۇيغۇر تىلىغا قىلىنغان قۇرئان ۋە ھەدىسلەرنىڭ تەرجىمىلىرىدە «احْسَان» ۋە «محسنون» دېگەن سۆزلەرگە «ياخشىلىق قىلىش» ۋە «ياخشىلىق قىلغۇچىلار» دەپ مەنە ئېيتىلغان. بىز بۇ ئەسەردە مۇپەسسىرلەرنى ئۈلگە قىلىپ ئىش كۆردۇق. «محسنون» دېگەن سۆزنىڭ ئايەتلەردە كەلگەن ئورنىغا قاراپ مەنە ئېيتتۇق. ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ يەنى ﴿شەكسىزكى، ئاللاھ تەقۋادارلىق قىلغۇچىلار ۋە (بۇيرۇلغان ھەر ئىشنى) مۇكەممەل قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر﴾[3]، ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ يەنى ﴿ئاللاھ

---

(1) سەجدە سۈرىسى 7 ـ ئايەت

(2) قەسەس سۈرىسى 77 ـ ئايەت.

(3) نەھل سۈرىسى 128 ـ ئايەت.

(تائەت ـ ئىبادەتنى) مۇكەممەل قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ﴾(1) دېگەنگە ئوخشاش.

15. «قۇرئان كەرىم»دە كەلگەن «الصبر» (سەۋر) دېگەن سۆز چىدامچانلىق، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش، تەقدىرگە رازى بولۇش قاتارلىق ئۈچ مەنىدە كەلگەن بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچىسى، چىدامچانلىق مەنىسىدىكى سەۋر

چىدامچانلىق مەنىسىدىكى سەۋر — ئاللاھ تائالانىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئورۇنداشتا، ئىبادەتتە ۋە ھەق يولىدىكى كۈرەشلەردە مەزمۇت قەدەم بولۇپ، چىدامچانلىق كۆرسىتىش دېگەنلىكتۇر. ﴿رَّبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ﴾ يەنى «ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنىڭ رەببىدۇر. شۇڭا، سەن ئۇنىڭغىلا ئىبادەت قىلغىن، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشتا چىداملىق بولغىن»(2)، ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾ يەنى «ئائىلەڭدىكىلەرنى نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزۈڭمۇ چىداملىق بولغىن»(3)، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ يەنى «ئى ئىمان ئېيتقانلار! چىداملىق بولۇڭلار، (دۈشمەنلەرگە قارشى) چىدامچانلىق كۆرسىتىڭلار، (جىھادقا) تەييار تۇرۇڭلار، مەقسىتىڭلارغا يېتىش ئۈچۈن ئاللاھتىن قورقۇڭلار»(4) دېگەن ئايەتلەر بۇنىڭ مىسالى.

ئىككىنچىسى، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش مەنىسىدىكى سەۋر

ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش مەنىسىدىكى سەۋر — ئاچچىقىنى بېسىۋېلىش، كىشىلەرگە يامانلىق قىلىشتىن، گۇناھ سادىر قىلىشتىن ساقلىنىش دېگەنلىكتۇر. ﴿فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ﴾ يەنى «(ئى پەيغەمبەر!) ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە سەۋر قىلغىن، كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى، كۈن پېتىشتىن ئىلگىرى رەببىڭنى مەدھىيەلەپ تەسبىھ ئېيتقىن»(5)، ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ يەنى «(ئى ئىمان ئېيتقانلار!) ئەگەر ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزۈڭلارغا قىلىنغان يامانلىق قانچىلىك بولسا، (ئاشۇرۇۋەتمەستىن) شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار، ئەگەر ئەپۇ قىلساڭلار، بۇ ئەپۇ قىلغۇچىلار ئۈچۈن ئەلۋەتتە ياخشىدۇر»(6) دېگەن ئايەتلەردىكى سەۋر بۇ مەنىدە كەلگەن.

ئۈچىنچىسى، تەقدىرگە رازى بولۇپ، مۇسىبەتنى ئۇنتۇپ كېتىش

---

(1) مائىدە سۈرىسى 93 ـ ئايەت.

(2) مەريەم سۈرىسى 65 ـ ئايەت.

(3) تاھا سۈرىسى 132 ـ ئايەت.

(4) ئال ئىمران سۈرىسى 200 ـ ئايەت.

(5) قاف سۈرىسى 39 ـ ئايەت.

(6) نەھل سۈرىسى 126 ـ ئايەت.

تەقدىرگە رازى بولۇش مەنىسىكى سەۋر — بالا-قازاغا ئاھ ئۇرۇپ كەتمەسلىك، قايتۇرۇپ كېلىش مۇمكىن بولمايدىغان قولدىن بېرىشلەرنى ئۇنتۇپ كېتىش دېگەنلىكتۇر ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ * الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ يەنى «ئۆزىگە بىرەر مۇسىبەت كەلگەن چاغدا: «بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز، بىز چوقۇم ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىمىز» دەيدىغان سەۋر قىلغۇچىلارغا خۇش خەۋەر بەرگىن»[1]، ﴿فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا﴾ يەنى «چىرايلىقچە سەۋر قىلغىن»[2]. بۇ ئايەتلەردىكى سەۋر بېشىغا كەلگەن مۇسىبەتلەرگە سەۋر قىلىپ، ئۇنى ئۇنتۇپ كېتىش مەنىسىدە كەلگەن.

ئەپسۇسكى، ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان دىنىي ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسىدە يۇقىرىقى ئۈچ مەنىنى ئىپادىلەيدىغان «الصبر» بىزنىڭ تىلىمىزدىكى «سەۋر» دېگەن سۆزنىڭ كاتېگورىيەسىگە كىرگۈزۈۋېتىلگەن ۋە ھەممىسىنى «سەۋر» دەپ تەرجىمە قىلىنغان. بىز بۇ تەرجىمىدە «الصبر» دېگەن سۆزگە ئۇنىڭ ئايەتلەردىكى ئورنىغا قاراپ مەنە ئېيتتۇق.

16. ئايەتلەرنىڭ نومۇرلىرىنى ئايەتلەرنىڭ ئالدىغا قويدۇق. چۈنكى ئايەتلەرگە نومۇر قويۇشتىن مەقسەت كىشىلەرنىڭ قايسى ئايەت ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىشى ئۈچۈن بولۇپ، دىنىمىزدا ئايەتلەرنىڭ نومۇرىنى ئايەتنىڭ تۈگەنجىسىگە قويۇش كېرەك دەيدىغان بىرەر بەلگىلىمە يوقتۇر. شۇڭا «قۇرئان كەرىم»نىڭ دۇنيادىكى ھەرقايسى تىللارغا قىلىنغان بارلىق تەرجىمىلىرىدە ھەربىر ئايەتنىڭ نومۇرى شۇ ئايەتنىڭ ئالدىغا قويۇلغان، ھەتتا «تەپسىرى مۇيەسسەر» گە ئوخشاش بەزى تەپسىرلەردىمۇ ھەربىر ئايەتنىڭ نومۇرى شۇ ئايەتنىڭ ئالدىغا قويۇلغان.

17. سۈرىلەرنىڭ بېشىدىكى «بۇ سۈرىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتى» دېگەن قىسمى «المختصر فى التفسير» ناملىق تەپسىردىن قىسقارتىپ ئېلىندى.

18. ئايەتلەرنىڭ تەرجىمىسىدە، ھازىرقى زامان جانلىق ئۇيغۇر تىلىدا كۆپ قوللىنىلمايدىغان ياكى سۆز يىلتىزى ئۇيغۇرچە بولمىغان سۆزلەرنى ئىشلەتمەي، ھەركىم دەرھال چۈشىنەلەيدىغان ۋە سۆز يىلتىزى ئۇيغۇر تىلىدىن بولغان سۆزلەرنى ئىشلەتتۇق. مەسىلەن: خىش-ئەقرىبا، گۇمراھ، ناگاھان دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنىڭ ئورنىغا ئۇرۇق-تۇغقان، ئازغۇن، شۇ ھامان دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى تاللىدۇق.

19. «ف» نىڭ رولى كۆپ بولۇپ، بەزىدە ئىش-ھەرىكەتنىڭ تەرتىپ بىلەن ئېلىپ بېرىلغانلىقىنى ئىپادىلىسە، بەزىدە ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئارقا-ئارقىدىن بولغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ، بەزىدە شەرتنىڭ جاۋابى بولۇپ كەلسە، بەزىدە سەۋەبنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ، بەزىدە مۇستەقىل جۈملىنىڭ باشلانغانلىقىنى ئىپادىلەپ كەلسە، بەزىدە ھېچبىر ۋەزىپىسى يوق، ئارتۇق ھەرپ سۈپىتىدە كېلىدۇ. بۇ تەرجىمىدە مۆتىۋەر تەپسىرلەرگە

(1) بەقەرە سۈرىسى 155 - ئايەت.

(2) مەئارىج سۈرىسى 5 - ئايەت.

مۇراجىئەت قىلىش ئارقىلىق ئايەتلەردە كەلگەن «ف» نىڭ مەنىسىنى ئامال بار ئىپادىلەپ چىقىشقا تىرىشتۇق.

ئۈمىدىم شۇكى، جانابى ئاللاھ بۇ ئەرزىمەس خىزمىتىم بىلەن ئىزگۈ نىيىتىمنى ئۆز دەرگاھىدا قوبۇل قىلىپ، مېنى ۋە ئاتا ـ ئانامنى ھەر ئىككى ئالەمدە ئۆزىنىڭ رازىلىقىغا مۇيەسسەر قىلسا...

ئاخىرىدا ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلىرىمىزدىن بۇ ئەسەرنىڭ يورۇق كۆرۈشى ئۈچۈن ماددىي جەھەتتىن ياردەم قىلغان قېرىنداشىمىزغا، ئاتا ـ ئانا ۋە ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا خالىس دۇئا قىلىپ قويۇشىنى تۆۋەنچىلىك بىلەن سورايمەن.

ـــ مۇھەممەد يۈسۈپ

ھىجرىيە 1440 ـ يىلى 29 ـ رەبىئۇل ئەۋۋەل.

مىلادىيە 2018 ـ يىلى 7 ـ دېكابىر، جۈمە.

سەئۇدى ئەرەبىستان ـــ جىددە.

قۇرئان كەرىم

ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ١
ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢
ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٣ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ٤
إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ٥ ٱهۡدِنَا
ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ٦ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ
عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ
وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ٧

فاتىھە سۈرىسى

فاتىھە سۈرىسى مۇددەسسىر سۈرىسىدىن كېيىن مەككىدە نازىل بولغان يەتتە ئايەتلىك سۈرە بولۇپ، «قۇرئان كەرىم»نىڭ تەرتىپى بويىچە بىرىنچى سۈرىسى بولغانلىقتىن، «ئاچقۇچى»، «باشلىغۇچى»، «مۇقەددىمە» دېگەن مەنىدە «الفَاتِحَة - ئەل فاتىھە» دەپ ئاتالغان.

بۇ سۈرىنىڭ مەقسىتى: مۇئمىنلەرنى ۋايىغا يەتكەن ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئاللاھ تائالاغا يۈزلەندۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر

1 - ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن (باشلايمەن).
2 - جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھقا خاستۇر.
3 - ئۇ ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىباندۇر.
4 - ئۇ قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر.
5 - (ئى رەببىمىز!) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنىلا مەدەت تىلەيمىز.
6 - بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن.
7 - سەن ئىنئام قىلغان، غەزەپكە ئۇچرىمىغان ۋە (توغرا يولدىن) ئازمىغان كىشىلەرنىڭ يولىغا (باشلىغىن).

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ١ ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ ٢ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ٣ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنزِلَ
إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ٤
أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ٥

بەقەرە سۈرىسى

بۇ سۈرىنىڭ 281 ـ ئايىتى «ھەججەتۇل ۋەدا»[1] كۈنىدە مىنادا[2]، قالغان ئايەتلىرى مەدىنىدە نازىل بولغان، جەمئىي 286 ئايەت.

بۇ سۈرىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتى: ئىسلام ئۈممىتىنى ھەق دىننى بەرپا قىلىشقا ۋە يەر يۈزىنى گۈللەندۈرۈشكە تەييارلاش، ئىنسانلارنىڭ خاراكتېرىنى، ئىمانىنىڭ ئاساسلىرىنى ۋە شەرئىي ئەھكاملىرىنىڭ بىر قىسمىنى بايان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن (باشلايمەن).

1 ـ ئەلىف، لام، مىم (بەزى سۈرىلەرنىڭ بېشىدا كەلگەن بۇ خىلدىكى ھەرپلەر قۇرئاننىڭ سىرلىرىدىن بولۇپ، قۇرئاننىڭ مۆجىزە ئىكەنلىكىگە ۋە ئىنسانلارنىڭ قۇرئانغا ئوخشايدىغان بىرەر كىتابنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلىدۇ).

2 ـ بۇ كىتابتا ھېچ شەك يوق، (ئۇ) تەقۋادارلارغا[3] يېتەكچىدۇر.

3 ـ ئۇلار غەيبكە[4] ئىشىنىدىغان، نامازنى مۇكەممەل ئادا قىلىدىغان، بىزنىڭ بەرگەنلىرىمىزدىن (ئاللاھ يولىدا) سەرپ قىلىدىغان كىشىلەردۇر.

4 ـ ئۇلار ساڭا نازىل قىلىنغان (قۇرئان)غا، سەندىن ئىلگىرى نازىل قىلىنغان (كىتابلار)غا ئىشىنىدىغان ۋە ئاخىرەتكە شەكسىز ئىشىنىدىغان كىشىلەردۇر.

5 ـ ئەنە شۇلار رەببىنىڭ توغرا يولىدا ماڭغۇچىلاردۇر، ئەنە شۇلار بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر.

---

(1) ھەججەتۇل ۋەدا ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلغان تۇنجى ۋە ئەڭ ئاخىرقى ھەجنى كۆرسىتىدۇ.

(2) مىنا ـــ مەككىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان، مەسجىدى ھەرەمدىن تەخمىنەن 6 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر ۋادىنىڭ نامى.

(3) تەقۋادار ـ ئاللاھنىڭ بۇيرۇغانلىرىنى ئورۇنداپ، توسقانلىرىدىن يېنىپ، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچى، ئاللاھتىن قورققۇچى دېگەنلىكتۇر.

(4) غەيب ـ سەزگۈ ئەزالار بىلەن بىلگىلى بولمايدىغان ئالەم دېمەكتۇر. ئۇ «مېتافىزىكا ئالىمى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.